

Kandidatuppsats

Bachelor's thesis

Psykologi 15 hp

Psychology 15 credits

**Vittnesintervjuer genom fri återgivning ger omfattande vittnesmål
även under stress**

Ingela Eng

Maria Hjalmarsson

Mittuniversitetet

MID SWEDEN UNIVERSITY

Campus Härnösand Universitetsbacken 1, SE-871 88. Campus Sundsvall Holmgatan 10, SE-851 70 Sundsvall.

Campus Östersund Kunskapens väg 8, SE-831 25 Östersund.

Phone: +46 (0)771 97 50 00, Fax: +46 (0)771 97 50 01.

MITTUNIVERSITETET

Institutionen för samhällsvetenskap

Examinator: Richard Ahlström, richard.ahlstrom@miun.se

Handledare: Billy Jansson, billy.jansson@miun.se

Författarens e-postadress: inen1000@student.miun.se; mahj0701@student.miun.se

Utbildningsprogram: Psykologi, 180 hp

Omfattning: 4 779 ord inklusive bilagor

Datum: 2012-06-01

Vittnesintervjuer genom fri återgivning ger omfattande vittnesmål även under stress

Ingela Eng och Maria Hjalmarsson

Kognitiva intervjumetoden (KI) ger vittnesmål med hög frekvens och korrekthet av detaljrapporteringar, även från stressade vittnen. Då KI kräver utbildning i metoden och att den är tidskrävande är ett problem inom polisväsendet. Studien avsåg att undersöka om det initiala momentet inom KI, fri återgivning, är en effektiv intervjumetod för att erhålla vittnesmål med hög frekvens av korrekta detaljrapporteringar även när vittnesintervjun genomförs med stressade vittnen. Deltagarna (N =32) randomiserades till kontroll- respektive experimentgrupp och de tittade på ett inspelat butiksrån. Experimentgruppen utsattes därefter för stressmanipulation, varefter samtliga genomgick vittnesintervjuer. Resultatet visade ingen signifikant skillnad mellan grupperna i frekvens och korrekthet av detaljrapporteringar. Resultatet tyder på att fri återgivning är en adekvat metod för vittnesintervjuer i initiala skedet av brottsutredningar. En könseffekt observerades i experimentgruppen för andelen felaktigt rapporterade minnesdetaljer, vilket tyder på en benägenhet för gissningar.

Området vittnespsykologi innebär att psykologin sätts in i en juridisk och kriminologisk kontext. Vittnespsykologi är ur ett rättssäkerhetsperspektiv ett för samhället viktigt forskningsområde, då brottsupplärningen i de flesta fall avgörs av polisens förmåga att få fram tillräckligt med korrekta vittnesuppgifter (korrekta i den mening att den lämnade informationen stämmer med vad som verkligen var observerbart) (Chae, 2010). Målet med vittnesintervjuer är att få ut så mycket information av alla inblandande som möjligt; så som vittnen, offer och misstänkta, dock så läggs det mest resurser på att intervjua misstänkta (Milne & Bull, 2005). Vittnesmål är, näst efter erkännanden, den bevisbörda som väger tyngst i utredningar och brottsmål; samtidig som felaktiga vittnesmål kan orsaka falska erkännanden (Yarmey, 2005). Därmed är insamlingen av vittnesmål som sker av polisen (som är först på plats vid en brottshändelse) viktig för bevisningen. Då polisen sällan har samma kunskaper som vittnespsykologer, så finns det risk för felaktigt lämnad information vid utfrågning av vittnen (Yarmey, 2005). Rättsväsendet är intresserat av ögonvittnens återgivning av brottshändelsen, samt igenkänning av personer för senare identifiering av misstänkta och målsättningen med en vittnesintervju är att få ut så mycket information som möjligt (Christianson, Engelberg, & Holmberg, 1998). Vittnens observation påverkas av deras fysiska position i förhållandet till scenariot, hur uppmärksamheten är riktad - fokus som kan reducera vidden av observationen, samt förväntningen på vad som skedde och deras förståelse av vad som hände. Detta har visat sig vid jämförelser mellan vittnesmål och övervakningsfilmer vid bankrån, även när vittnen anger att de är helt säkra i sitt vittnesutlåtande (Haber & Haber, 2000).

Vid allvarliga brott sker muntliga intervjuer med vittnen under brottsutredningen (Sauerland & Sporer, 2011). Muntligen presteras mer omfattande vittnesutsagor med mer av både korrekt och inkorrekt information i jämförelse med skriftliga vittnesutsagor. Vittnen presterar bättre muntligt då den verbala förmågan utvecklas tidigt i barndomen, till skillnad mot den skriftliga förmågan (Sauerland & Sporer, 2011). Den verbala förmågan kräver mindre av arbetsminnet, men även att vittnet inte blockeras av grammatik och stavning.

Vidare pekar Sauerland och Sporer (2011) på att andelen inkorrekt information vid skriftliga vittnesutsagor kan öka då vittnet fyller i minnesluckor utifrån sitt schema för typen av den saknade informationen. Studier har visat att frågetyp har betydelse för hur korrekt och omfattande, men även med vilken säkerhet vittnen återger en händelse (Ibabe & Sporer, 2004). När det gäller korrekthet och säkerhet i återgivningen fann Ibabe och Sporer (2004) att vittnen var både mer korrekta och säkrare för personers agerande och för centrala detaljer, än de var för beskrivande detaljer och för det som var perifert i brottshändelsen. Det visade sig även vara svårt att a-priori avgöra vad som är centralt respektive perifert i en brottshändelse och juridiskt sett är rättsväsendet främst intresserad av centrala agerande och detaljer (Ibabe & Sporer, 2004).

Hur utfrågningen av vittnen utformas har stor betydelse och man skiljer mellan kognitiv intervjumetod (KI) och standardiserade intervjuer (SI). Skillnaden mellan metoderna ligger främst i antalet frågor, där SI har många frågor som företrädesvis är slutna, medan KI inleds med ett moment av fri återgivning som åtföljs av ett fåtal öppna uppföljningsfrågor (Christianson et al., 1998). Under 1980-talet inleddes utvecklingen av den kognitiva intervjumetoden av Ronald Fisher och Edward Giselman, då de såg problemet med bristfälliga vittnesmål på grund av dåliga vittnesutfrågningar. Då vittnesmål har avgörande betydelse för rättsväsendet, ville de finna en utfrågningsmetod som gav mer omfattande och korrekt återgivning av bevittnade händelser (Köhnken, Milne, Memon, & Bull, 1999). Originalversionen av den kognitiva intervjumetoden (KI) förbättrades under tidigt 1990-tal för att kunna fungera bättre vid polisutredningar. Förbättringen bestod främst i att ge den intervjuade kontrollen över intervjun och från 1992 har den förbättrade versionen blivit den etablerade (Köhnken, et al., 1999). Inom KI lägger man stor vikt vid att det är vittnet som är experten på vad denne bevittnat och därför är det centralt att den intervjuade ska ha kontrollen över intervjun (Holliday, Brainerd, Renya, & Humphries, 2009). Den kognitiva intervjumetoden utvecklades med hänsyn till kognitionsprocesser så som återgivning av minnen och minnets komponenter (Fisher, Brewer, & Mitchell, 2009). I den aktuella studien är det genomgående den förbättrade versionen av KI som diskuteras. Intervjumetoden har visat sig ge både omfattande och korrekt återgivning för åldersspannet 17-88 år, men även att yngre barn och vuxna med kognitiva nedsättningar presterar mer korrekt återgivning än med andra intervjumetoder (Holliday, et al., 2009). För att komma till rätta med problematiken med kognitivt svaga vittnen och polisens tidsbrist så finns det anledning till att korta ned tiden för vittnesintervjuer (Holliday, et al., 2009).

Polisen har genom KI kunnat minimera felaktigheter i vittnesmålen i ett tidigt skede av utredningarna och även minimerat risken för planterade falska minnen på grund av dålig utfrågningsteknik (Yarmey, 2005). KI är en mer tidseffektiv metod än SI, då den ger mer information per 10 minuter och minskar behovet av uppföljningsarbete (Kebbell, Milne, & Wagstaff 1999). Uppföljningsarbetet minskar då fri återgivning ger ett högre mått av korrekthet än andra former av utfrågning, både vid första vittnesintervjun och att den korrektheten håller i sig över tid i utredningen (Fisher, et al., 2009). Christiansson et al., (1998) lyfter att den minsta risken för inkorrekt minnesåtergivning erhålls vid fri återgivning, medan risken är störst vid ledande frågor. Vidare pekade de på att det föreligger en risk för överanvändande av ledande frågor då det i utredningsarbetet kan finnas en förväntan på vissa svar. Specificerade frågor angående utseende till vittnen, kan leda till att vittnena gör en komplettering av vad de initialt kunde minnas, på ett sådant sätt att den nya felaktiga minnesbilden upplevs som korrekt (Holgersson, 2004). Risken för sådana specificerade frågor är stor om det i utredningen redan finns en misstänkt och vittnena leds in till att minnas bekräftande detaljer (Holgersson, 2004). Vid en vittnesutfrågning med SI styrs vittnet helt av intervjuarens val av frågor, i motsats till en utfrågning med KI där vittnet styr intervjun (Milne & Bull, 2005).

Studier företrädesvis i USA och Storbritannien har visat att polisens utfrågning av vittnen oftast sker med en initial öppen fråga om vad som hänt, för att sedan mycket snabbt växla till slutna frågor som i vissa fall även är ledande (Fisher & Schreiber, 2007). En förklaring till detta är troligen att KI tar längre tid att genomföra än SI. Polisväsendet i Storbritannien har angett att de vet att KI är effektivast men de upplever den som alltför tidskrävande i praktiken (Shepherd, Mortimer, Turner, & Watson, 1999). Kebbel et al., (1999) rapporterade att poliser med träning i KI oftast bara genomför vissa moment av en KI, företrädesvis den fria återgivningen och att mentalt återetablera miljön för händelsen, då dessa moment ansågs vara tillräckligt effektiva för att erhålla korrekt information. De intervjuande polisernas träning i KI är en viktig faktor för hur mycket information de kan erhålla från vittnena. Det har visat sig att mängden information från vittnena ökade med 47 % efter genomförd metodträning på fyra timmar. Även i jämförelse med SI ökade mängden korrekt lämnad information utan att mängden inkorrekt information ökade (Holliday et al., 2009).

Enligt Geiselman (2010) bör vittnesintervjun ske så snabbt som möjligt efter händelsen, med undantag om ett vittne upplever en mycket hög nivå av stress. Vittnen upplever stress/ångest efter att ett trauma ägt rum. Stresspåslaget sker vanligen några minuter efter att scenariot har skett, genom ökad hjärtfrekvens, svettningar samt ökad koncentration av stresshormonet kortisol (Shepherd et al., 1999). Enligt Easterbrook-hypotesen (Easterbrook, 1959) snävar stress in uppmärksamheten bort från irrelevant information. Uppmärksamheten blir därigenom styrd till centrala händelser, genom att stress överbelastar uppmärksamhetssystemet så att mindre resurser finns att tillgå för att lokalisera för situationen relevant information (Laive, Hirst, Fockert, & Viding, 2004). En faktor som kan reducera de negativa effekterna av stress är att den stressade upplever sig ha kontroll över sin situation (O'Connor, O'Connor, White, & Bundred, 2000). En Meta-analys (Deffenbacher, Bronstein, Pernod, & McGroty, 2004) visade att hög stressnivå har en negativ inverkan på korrektheten i vittnesmål vid vittnesintervjuer som genomfördes på ett utfrågande sätt, som exempelvis görs vid SI. Däremot vid en vittnesintervju med KI erhålls omfattande och till största delen korrekt information även från stressade vittnen (Khönken et al., 1999).

I den föreliggande studien undersöktes effekten av stress på frekvensen av och korrektheten i vittnens rapporterade detaljer från en brottshändelse, genom vittnesintervjuer med momentet fri återgivning från KI. Inledningsvis såg försökspersonerna en filmsekvens med ett butiksrån och därefter utsattes experimentgruppen för en stressmanipulation, innan samtliga försökspersoner fick träffa en försöksledare (utan metodträning i KI) för att genomgå vittnesintervjuer genom momentet fri återgivning. Studiens syfte var att undersöka om stressade vittnen presterar lika vad gäller frekvens av minnesinformation och korrekthet av minnesinformation som icke-stressade vittnen. Fram till denna tidpunkt har forskningen endast undersökt effekten av en fullständigt genomförd KI, de enskilda bidragen från de i KI ingående momenten, så som fri återgivning är hittills inte undersökta (Fisher & Schreiber, 2007). Studien motiverades utifrån behovet inom polisväsendet att hitta ett moment inom KI som är genomförbar utan metodträning och som ger vittnesmål med hög frekvens av korrekt rapporterade detaljer även vid tidsbrist (Kebbel et al., 1999). Det förväntades att stressade och icke-stressade vittnen inte skiljer sig åt i frekvensen av återgivningar eller i graden av korrekthet, då det finns antaganden om att fri återgivning ger vittnet kontrollen över intervjun och därmed reducerar de negativa effekterna av den upplevda stressen.

Metod

Deltagare

Totalt fullföljde 32 försökspersoner experimentet, 13 män ($M = 27.00$, $S = 7.62$) och 19 kvinnor ($M = 30.05$, $S = 9.17$). Deltagarna rekryterades inom Östersundsområdet till frivilligt deltagande i studien och samtliga gav sitt skriftliga medgivande till deltagande. Försökspersonerna randomiserades till en av experimentets två betingelser.¹ Experimentgruppen bestod av 19 försökspersoner (7 män och 12 kvinnor) och kontrollgruppen bestod av 13 försökspersoner (6 män och 7 kvinnor). Ingen av försökspersonerna i experimentgruppen deltog i kontrollgruppen och vice versa. Samtliga försökspersoner testades individuellt. Alla försökspersoner behärskade svenska i tal och skrift.

Material

Filmsekvens. En filmsekvens från övervakningskameror i en guldsmedsbutik, filmsekvensen är ett YouTube-klipp som hämtats från Los Angeles Police Departments hemsida (http://www.youtube.com/watch?feature=player_embedded&v=5hZ9gwGoJk0). Filmsekvensen visar ett rån mot en guldsmedsbutik, där tre rånare iklädda huvtröjor springer in i butiken. En rånare sprayar butiksbiträdet med en okänd substans och får ned honom på golvet, medan de övriga två rånarna slår sönder glasmontrar och stjälar smycken. Därefter springer en av rånarna ut och de andra två fortsätter att stjäla smycken. Sedan springer de två kvarvarande också ut till en parkerad vit bil. Filmsekvensens längd är totalt 1.21 minuter och visar rånet ur tre kameravinklar i en följd. Filmsekvensen spelades upp i en Dell Precision T3 500 dator och visades på en Samsung Sync Master171P skärm.

Stressinduktion. Efter filmsekvensen fick deltagarna i experimentgruppen utföra en stressinducerande uppgift. Uppgiften bestod av att under tidspress utföra svåra kognitivt belastande problem, problemen bestod av de 30 sista bilderna i Raven Advanced testet för intelligens (Raven, 1962). Detta samtidigt som försökspersonerna i hörlurar hör snabba hjärtslag och en tickande klocka. Kontrollgruppen fick efter visningen av filmsekvensen utföra en enklare variant av samma uppgift, de 20 första bilderna från Raven Standard (Raven, 1958) utan tidspress. Detta samtidigt som de hör ett neutralt ljud av fågelsång i hörlurarna, för att en stressinducering inte skulle ske. Ljudfilerna spelades upp i en Dell Precision T3 500 dator och avlyssnades med Cosonic MDR-CD850 hörlurar.

Självskattning. Försökspersonerna skattade upplevd stress på en visuell analogskala för STAI-S (Spielberger, Gorsuch, Lushene, Vagg, & Jacobs, 1983). STAI-S skalan anpassades till denna studie och endast 8 items användes. Dessa gjordes om till en visuell analogskala för att minimera risken för att försökspersonerna mindes den egna skattningen från det första skattningstillfället, vid det andra skattningstillfället (se nedan). De använda itemen var: ”jag känner mig lugn”; ”jag är spänd”; ”jag är uppjagad”; ”jag är ängslig”; ”jag känner mig självsäker”; ”jag är nervös”; ”jag känner mig väl till mods”; ”jag är orolig”. Skattningarna markerades med ett kryss på en linje med yttervärdena ’stämmer inte alls’ och ’stämmer mycket väl’. Självskattningen av upplevd stress gjordes före visningen av filmsekvensen för båda grupperna och efter att den stressinducerande uppgiften slutförts för experimentgruppen; och för kontrollgruppen efter att den icke-stressinducerande uppgiften slutförts. Självskattningarna av upplevd stress gjordes för att validera att stressinduktionen fungerat. Genom att summera samtliga item för stresskattningarna till två separata stress variabler (pre- och postskattningarna) och därefter subtrahera värdena från preskattningen från värdena vid

---

¹ Varav de fyra sista försökspersonerna var män som rekryterades direkt till experimentgruppen för att vikta den sneda könsfördelningen.

postskattningen skapades ett värde för stress. Efter vittnesintervjun fick deltagarna även göra en självskattning av hur säkra de var på att deras återgivning av filmsekvensen var korrekt. Självskattningen av upplevd säkerhet gjordes på en sexpunkts Likertskala för konfidens (1 = inte alls säker till 6 = helt säker). Konfidensskalan användes för att undersöka korrelationen mellan angiven konfidens och korrektheten i återgivningen.

Procedur

Studien var utformad för att undersöka om stress påverkade korrektheten i återgiven information, vid fri återgivning av en händelse i en vittnessituation. Försöksdeltagarna satt ensamma i ett rum med stängd dörr vid en dator, i vilken filmsekvensen kördes och stressinduceringsuppgiften utfördes. Försöksledarna satt i ett angränsande rum för övervakning av deltagarna och för manövreringen av filmsekvensen. Alla försökspersoner testades individuellt och tiden var totalt ca 30 minuter per testomgång och tiden för vittnesintervjuerna varierade mellan 5 till 10 minuter, då det fanns inte någon tidsbegränsning för vittnesintervjuerna.

Vid ankomsten hälsades deltagarna välkomna och de informerades om de etiska riktlinjerna, som innebar att de närsomhelst kunde avbryta sitt deltagande i studien. De informerades om att all insamlad data endast används för studiens forskningssyfte och att ingen sparad information kan kopplas till någon enskild deltagare. Deltagarna fick sedan utförlig information om proceduren för experimentet, denna information delgavs både muntligen och skriftligen för att säkerställa att alla deltagare fått samma information.

När försökspersonerna bekräftat att de förstått informationen och skrivit under sitt medgivande till deltagande, inleddes testomgången med självskattning av upplevd stress på den visuella analogskalan för STAI-S. Därefter uppmanades försökspersonerna att titta noga på dataskärmen och försöksledaren startade uppspelningen av filmsekvensen, uppspelningen stoppades av försöksledaren när sekvensen från övervakningskamerorna var slut. Direkt efter detta så instruerades (muntligt och skriftligt) försökspersonerna att genomföra problemlösningsuppgiften. Problemlösningsuppgiften pågick i 5 minuter för båda grupperna, oavsett hur många av bilderna de hann lösa. Ljudfilen till respektive grupp startades och stoppades av försöksledaren. Efter att försökspersonerna avslutat problemlösningsuppgiften så kom försöksledaren in i rummet och försökspersonerna fick göra en ny självskattning av upplevd stress.

Försökspersonerna fick sedan följa med försöksledaren till ett annat rum (samma rum för alla försökspersoner) för genomförande av vittnesintervjun med en annan försöksledare som var ovetande om vilken betingelse försökspersonerna var randomiserad till. Försöksledaren och försökspersonerna satt mitt emot varandra och försöksledaren inledde intervjuerna med uppmaningen ”tänk dig nu att detta är ett vittnesförhör för en verklig polisutredning”. Därefter uppmanades försökspersonerna att fritt återge händelseförloppet i filmsekvensen enligt ”jag vill nu att du återberättar allt som du såg i filmsekvensen, berätta ALLA detaljer du kan komma ihåg oavsett i vilken ordning du kommer ihåg dem” och ”du får inte själv bedöma något som oviktigt och utelämna detta”. När försökspersonerna tystnade i sin återgivning så avvaktade försöksledaren under en kort stund och den avslutande frågan ”är det något mer du vill tillägga?” ställdes. Förhørsledaren nedtecknade allt som försökspersonerna återgav under vittnesintervjun. Under vittnesintervjuerna så förhöll sig försöksledaren passiv och neutral, för att inte påverka återgivningen. Slutligen fick deltagarna göra en självskattning av upplevd säkerhet i sin återgivning, med syfte att användas som en konfidensmätning av vittnesmålen. Därefter tackades försökspersonerna för sitt deltagande och en debriefing hölls innan de lämnade lokalen.

Filmsekvensen granskades ingående flertalet gånger och en rättningsmall upprättades där alla detaljer som gick att rapportera nedtecknades. Mallen innehåller alla beskrivande detaljer av: rånarnas utseende, hudfärg, klädsel, vapen, tillhyggen och flyktbil; butiksbiträdets utseende; butikens inredning; tid- och datum angivelsen i kameran. Vidare finns även alla detaljer för agerande: rånarnas enskilda ageranden; butiksbiträdets agerande; förbipasserande fotgängare och bilar. Samtliga nedtecknade vittnesintervjuer jämfördes mot mallen för att bedöma om de rapporterade detaljerna var korrekta eller ej. Därefter gjordes en sammanställning av totala antalet rapporterade detaljer, antalet korrekta detaljer, samt antalet inkorrekta detaljer. För att få graden av korrekthet i försökspersonernas återgivning av filmsekvensen, så dividerades antalet inkorrekta detaljer med totala antalet rapporterade detaljer, för att få ett korrekthetsmått. Detta rekommenderades av Fisher och Schreiber (2007) då det är intressantare att jämföra vittnesmål utifrån antal korrekta rapporteringar per totala antalet rapporteringar. Då vittnesmål med omfattande korrekt återgivning, även om den innehåller vissa fel, bidrar mer till en brottsutredning än vad ett begränsat vittnesmål med ett fåtal fel gör.

Resultat

Ett t-test för oberoende mätningar av stress mellan kontroll- ($M = -39.60$) och experimentgrupp ($M = 27.32$) visade att experimentgruppen var signifikant mer stressade efter problemlösningsuppgiften än kontrollgruppen, $t(30) = -3.30$; $p = .002$.

En 2x2 ANOVA med Grupp (2: experimentgrupp, kontrollgrupp) som mellangrupsfaktor och Detaljrapporteringar (2: totalt rapporterat, antal felrapporteringar) som inomgrupsfaktor genomfördes. Stress gav inte någon signifikant skillnad mellan kontrollgrupp ($M = 16.46$) och experimentgrupp ($M = 16.26$) i totalt antal rapporteringar, $F(1,26) = 0.01$; $p = .926$. Det fanns inte heller någon signifikant skillnad mellan kontrollgrupp ($M = 3.15$) och experimentgrupp ($M = 3.46$) för antalet felaktiga rapporteringar $F(1,26) = 0.171$; $p = .602$. Slutsatsen är att stress varken försämrar totalt antal rapporteringar eller ökar andelen felaktiga rapporteringar.

En explorativ 2 x 2 x 2 ANOVA med Kön (2: kvinna, man) och Grupp (2: stress, icke-stress) som mellangrupsfaktorer och Detaljrapporteringar (2: totalt antal rapporteringar, antal rätt rapporteringar) som inomgrupsfaktor visade på en tvåvägs interaktionseffekt mellan kön, betingelse och detaljrapporteringar; $F(1, 28) = 7.21$; $p = .013$. Separata analyser för män och kvinnor på en interaktionseffekt mellan Grupp och Detaljrapporter för män $F(1,11) = 7.30$, $p = .021$, men inte för kvinnor, $F(1, 17)$. Även om experimentgruppen hade högre frekvens av antalet rätta rapporteringar ($M = 16.42$) än kontrollgruppen ($M = 13.00$), kunde interaktionseffekten främst förklaras genom att experimentgruppen hade högre frekvens av antalet totala rapporteringar ($M = 20.71$) i jämförelse med kontrollgruppen ($M = 15.00$), vilket indikerar att männen i experimentgruppen tenderade att gissa i högre utsträckning jämfört med männen i kontrollgruppen.

Ett t-test för oberoende mätningar av konfidens mellan kontroll- ($M = 4.61$) och experimentgrupp ($M = 4.94$) visade att experimentgruppen inte skilde sig signifikant åt från kontrollgruppen, $t(32) = 0.893$; $p = .379$. Ett t-test för oberoende mätningar av konfidens mellan kvinnor ($M = 4.68$) och män ($M = 5.00$) visade att kvinnor inte skiljde sig signifikant åt från män, $t(32) = -0.848$; $p = .403$. Analysen av självskattad konfidens vad gäller korrekthet av minnesrapportering visade ingen signifikant skillnad mellan varken betingelse eller kön. Korrelationsanalyser visade att det inte fanns något signifikant samband mellan konfidens och antalet rapporterade fel ($r = -.31$; $p = .80$) eller mellan konfidens och antalet rätt rapporteringar ($r = -.033$; $p = .992$).

Diskussion

Syftet med studien var att undersöka om frekvensen av återgivning av minnesdetaljer och korrektheten i vittnens återgivningar påverkades av stress när de intervjuades med momentet fri återgivning. Då endast detta moment undersöktes, utvärderades om momentet är en adekvat metod i ett tidigt skede av en brottsutredning för att samla in information. Studien hade som målsättning att ge empiriskt stöd för att fri återgivning är en lämplig form av vittnesintervju för de poliser som är först att intervjua vittnen efter en brottshändelse. Detta gjordes genom att experimentellt jämföra en kontrollgrupp med en experimentgrupp som blivit utsatta för en stressmanipulation, i form av obehagligt ljud och sista delen av Raven Advanced testet (Raven, 1962).

Analys av självskattad stress visade att försökspersonerna i experimentgruppen upplevde sig vara mer stressade än kontrollgruppen. I enlighet med studiens hypotes visade resultatet att stressade och icke-stressade vittnen inte signifikant skiljer sig åt vare sig i frekvensen av rapporteringarna eller i korrektheten av dessa. Detta stödjer att vittnesintervjuer med fri återgivning är en adekvat metod för att samla in information om en brottshändelse även när vittnet är stressat. Detta är i linje med en fullständigt genomförd KI (Deffenbacher et al., 2004). Anledningen till att momentet fri återgivning ger rapporteringar med hög frekvens och grad av korrekthet även bland stressade vittnen skulle kunna förklaras genom att det är vittnet som har kontrollen över intervjun. Vittnens kontroll över intervjun är centralt både i momentet fri återgivning och i en fullständigt genomförd KI. Forskningen kring stressproblematik visar att en avgörande faktor för att hantera stress, är upplevelsen av kontroll i situationen (O'Connor et al., 2000). Resultatet visar även att en vittnesintervjuare utan metodträning i KI kan genomföra en vittnesintervju i form av momentet fri återgivning och med hög frekvens erhålla korrekta rapporteringar. Detta är något att ta fasta på för vidare studier, då problematiken med tidsbrist vid vittnesintervjuer är en allvarlig implikation för rättssäkra brottsutredningar. Detta bekräftas av resultatet i föreliggande studie då tiden för vittnesintervjuerna varierade mellan 5 till 10 minuter under ledning av en försöksledare utan metodträning i KI.

Analysen av könseffekten visade att män i stressbetingelsen tenderade att gissa mer i sina återgivningar, än männen i icke-stress betingelsen. Tidigare har det visat sig att män även har en tendens att gissa vid identifieringar genom utpekning, oavsett typen av så kallad lineup (Fraser-Paker & Ryan, 1993). En förklaring till denna tendens hos männen i experimentgruppen kan vara att de genom problemlösningsuppgiften och laboratoriesituationen är inställda på att hög prestation är viktigt även under vittnesintervjun. Då sista delen av Raven Advanced testet är mycket svårlöst kan männen ha kommit till vittnesintervjun med ett behov av att kompensera sin dåliga prestation där, genom att högprestera i sin rapportering av detaljer från brottshändelsen. Författarna ser även en möjlig förklaring till att män är benägna till risktagande i pressades situationer, vilket kan ha gjort att männen i experimentgruppen tenderat att gissa i sina rapporteringar. Oavsett orsak till denna tendens hos de stressade männen så kvarstår konsekvensen att de tenderar att ha mer felrapporteringar i sina vittnesmål.

Då det inte fanns någon signifikant skillnad i självskattad konfidens av lämnade vittnesmål för vare sig betingelse eller kön, eller något signifikant samband mellan antalet rätt rapporteringar eller antalet fel rapporteringar och konfidens, tyder detta på att graden av konfidens har liten betydelse för korrektheten av de lämnade rapporteringarna. Detta är ett problem för rättsväsendet då självsäkra vittnen vanligen bedöms vara bättre vittnen, än de som uppvisar osäkerhet i sina vittnesmål (Olsson, 2000). Att konfidens hos vittnena skulle vara det samma som att vittnena är korrekta i sina rapporteringar är en felaktig föreställning som är utbredd både inom polis- och rättsväsendet samt hos allmänheten (Olsson, 2000). Denna utbredda föreställning om att konfidens och korrekthet i vittnesmål hänger samman,

kan allvarligt skada rättsprocessen och i värsta fall leda till oskyldigt dömda eller frikända skyldiga.

Utifrån resultaten i denna studie är det av intresse att vidare undersöka varför stressade män tenderar att gissa i en stressad vittnessituation. Vad detta orsakas av är angeläget att veta både ur ett rättsligt perspektiv och ett teoretiskt perspektiv. I synnerhet som denna tendens för männen är i linje med den tidigare forskningen om hur de presterar vid line-ups (Fraser-Parker & Ryan, 1993). Det skulle troligen göra vittnesintervjun med dem effektivare om intervjuaren visste om den eventuella orsaksfaktorn och kunde bemöta dessa män på ett bättre anpassat sätt. För att vidare undersöka detta ser författarna det som lämpligt att välja en stressmanipulation som inte är prestationsbaserad. Vidare är det även av intresse för polisväsendet att tillhandahålla forskningsstöd för att de i inledningsskedet av en brottsutredning, kan hålla en adekvat vittnesintervju genom fri återgivning. Samt att detta moment är möjligt att genomföra för en polis som inte är metodtränad inom KI.

Studiens mellangrupsdesign utformades med hänsyn till den inlärningseffekt som skulle ha skett vid en upprepad mätning. Det hade inte varit adekvat att låta samma försökspersoner lämna vittnesmål två gånger från samma filmsekvens. Sammantaget kan sägas att studien tyder på att momentet fri återgivning är en adekvat form av vittnesintervju i inledningen av en brottsutredning. Detta moment visade sig både ge korrekt information om brotts handlingen och att den inte var tidskrävande att genomföra, vilket ökar användbarheten inom polisväsendet. Denna användbarhet förstärks av att det inte krävs någon förberedande metodträning för att använda sig av fri återgivning. Ytterligare en styrka med momentet är att vittnenas korrekthet i rapporteringarna är fortsatt hög över tid, vilket är viktigt då vittnen blir utfrågade ett flertal gånger innan en eventuell rättsprocess är fullföljd. Vidare visade studien även att vittnens konfidens inte kan säga något om korrektheten i ett vittnesmål, vilket är något som behöver uppmärksammas för säkrare rättsprocesser.

Referenser

- Chae, Y. (2010). Application of Laboratory Research on Eyewitness Testimony. *Journal of Forensic Psychology Practice*, 10: 252-261.
- Christianson, S. Å., Engelberg, E., & Holmberg, U. (1998). *Avancerad förhör och intervjumetodik*. Natur och Kultur. Borås
- Deffenbacher, K. A., Bornstein, B. H., Penrod, S. D., & McGroty, E. K. (2004). A Meta Analytic Review of the Effects of High Stress on Eyewitness Memory. *Law and Human Behavior*, Vol. 28, No 6 December.
- Easterbrook, J. A. (1959). The Effect on Emotion on Cue Utilization and the Organization of Behaviour. *Psychological review*. Vol 66, no. 3.
- Fisher, R. P., Brewer, N., & Mitchell G. (2009). The Relation between Consistency and Accuracy of Eyewitness Testimony: Legal versus Cognitive Explanations. *Handbook of Psychology of Investigative Interviewing*. Wiley Blackwell. Chichester, UK. Sid 121-137
- Fisher, R.P., & Schreiber. N. (2007). Interview Protocols to improve eyewitness Memory. In Togli. M. P., Read, J. D., Ross, D. F., & Lindsay, R. C. L. (Eds). *Handbook of Eyewitness Psychology: Vol 1. Memory for events (pp. 53-80)*. Mahwah, N.J: Lawrence Erlbaum Associates, Inc., Publishers.
- Fraser-Parker, J., & Ryan, V. (1993). An attempt to reduce Guessing Behavior in children and adult Eyewitness Identifications. *Law and Human Behavior*, Vol 17, No:1
- Geiselman, R. E. (2010). Rest and Eyewitness Memory Recall. *American Journal of Forensic Psychology*. Vol. 28 Issue 2:65-69.
- Haber, L. N., & Haber, L. (2000). Experience Remembering and Reporting Events. *Psychology, Public Policy, and law*. 6.4: 1057-1097
- Holgersson, A. (2004). Vittnespsykologins kunskapsbakgrund. I Wiklund, N., & Sjöström, U (Red). *Svensk Vittnespsykologi, utsagepsykologi i teori och praktik*. pp. 115-135. Studentlitteratur. Lund.
- Holliday, R. E., Brainerd, C. J., Reyna, V. F., & Humphries, J. E. (2009). The cognitive interview: Research and Practice across a Lifespan. In Bull, R., Valentine, T., & Williamson, T (Eds). *Handbook of Psychology of Investigative Interviewing. Current Developments and Future Directions (pp: 137-161)*. Wiley Blackwell. Chichester UK.
- Ibabe, I., & Sporer, S. L. (2004). How you ask is what you get: On the Influence of Question Form on Accuracy and Confidence. *Appl. Cognit. Psychol.*, 18: 711- 726.
- Kebbell, M. R., Milne, R., & Wagstaff, G.F. (1999). The Cognitive Interview: A Survey of its Forensic Effectiveness. *Psychology, Crime and Law*, Vol.5, pp. 101-115.
- Köhnken, G., Milne, R., Memon, A., & Bull, R. (1999). The Cognitive Interview: A Meta-Analysis. *Psychology, Crime and Law.*, Vol. 5, pp. 3-27.
- Lavinem N., Hirst, A., de Fockert, J. W., & Viding, E. (2004). Load Theory of Selective Attention and Cognitive Control. *Journal of Experimental Psychology: General*, 133, 339-354
- Memon, A., Vrij, A., & Bull, R. (2003). *Psychology and law: truthfulness, accuracy and credibility*. (2. ed.) Chichester: Wiley.
- Milne, R., & Bull, R. (2005). Interviewing by the Police. *Handbook of Psychology in Legal Context 2edt*. Wiley & Sons. Chichester, UK. Sid 111-127
- Olsson, N. (2000). A Comparison of Correlation, Calibration, and Diagnosticity as Measures of the Confidence-Accuracy Relationship in Witness Identification. *Journal of Applied Psychology*. Vol 85. No. 4, pp. 504-511.
- Raven, J. C. (1958). Standard Progressive Matrices. *Sets A, B, C, D and E*. H. K. Lewis & Co. Ltd. London
- Raven, J. C. (1962). Advanced Progressive Matrices. *Set II*. H. k. Lewis & Co. Ltd. London

- Sauerland, M., & Sporer, S.L. (2011). Written vs Spoken Eyewitness Accounts: Does Modality of testing Matter? *Behav. SCI. Law*, 29: 846-857.
- Shepherd, W., Mortimer, A., Turner, V., & Watson, J. (1999). Spaced Cognitive Interviewing: Facilitating Therapeutic and Forensic Narration of Traumatic Memories. *Psychology, Crime and Law: Vol 5*, pp 117-143.
- Spielberger, C. D., Gorsuch, R. C., Lushene, R. E., Vagg, P. R., & Jacobs, G. A. (1983). *Manual for the State-Trait Anxiety Inventory*. Palo Alto, CA.: Consulting Psychologists Press.
- Valentinene, T., & Mesout, J. (2009). Eyewitness Identification Under Stress in the London Dungeon. *Applied Cognitive Psychology*, 23: 151-161
- Yarmey, A. D. (2005). Eyewitnesses. *Handbook of Psychology in Legal Context 2ed.* Wiley & Sons. Chichester, UK. Sid 553-559.